

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА ФАЗАТА НА ИЗПЛАЩАНЕ ОТ ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ

В края на миналия век, когато у нас се прие законовата уредба на втория пенсионен стълб, а и в следващите години, вниманието на законодателя беше насочено изцяло към детайлното регламентиране на периода на натрупване - първата фаза от пенсионните схеми с дефинирани вноски, чийто носител са Универсалните пенсионни фондове (УПФ) и Професионалните пенсионни фондове (ППФ). Създадената при старта на втория пенсионен стълб законова уредба на втората фаза - периода на изплащане, е непълна и противоречива.

Към днешна дата цялостното уреждане на фазата на изплащане от втория пенсионен стълб е наложително с оглед на това, че от началото на 2016 г. професионалните пенсионни фондове изплащат срочни професионални пенсии за ранно пенсиониране, а осигурените в универсалните пенсионни фондове жени, родени в началото на 1960 г., вече могат да се възползват от съществуващото в действащото законодателство право да получат пожизнена пенсия за старост от УПФ пет години преди навършване на възрастта им за придобиване на право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал.1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО).

I. ТЕКУЩО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

1. Професионални пенсионни фондове.

- Осигурените лица в професионален пенсионен фонд придобиват право на пенсия за ранно пенсиониране;
 - Пенсията за ранно пенсиониране се изплаща до навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО;
 - Размерът на пенсията се определя според натрупаните средства в индивидуалната партида, срокът и периодичността на получаване и технически лихвен процент;
 - При придобиване право на пенсия между пенсионноосигурителното дружество и пенсионера се сключва пенсионен договор;
 - Индивидуалната партида на пенсионер на професионален фонд се наследява;
 - Когато размерът на пенсията е до 20% от социалната пенсия за старост, сумата се изплаща на пенсионера наведнъж или разсрочено при придобиване на правото;
 - Осигуреното лице има право при пенсиониране да изтегли еднократно или да прехвърли набраните средства по индивидуалната партида от професионалния фонд в универсален фонд, ако не е придобило право на професионална пенсия при условията на чл. 168 от КСО.

2. Универсални пенсионни фондове.

- Осигурените лица в универсален пенсионен фонд придобиват право на допълнителна пожизнена пенсия за старост при навършване на възрастта им по чл.68, ал.1 от КСО;
 - По желание на осигуреното лице допълнителна пожизнена пенсия за старост може да се получава 5 години преди възрастта му по чл. 68, ал.1, ако

индивидуалната партида на лицето позволява да се отпусне пенсия, не по-малка от минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст;

- Размерът на допълнителната пожизнена пенсия за старост се определя на базата на натрупаните средства в индивидуалната партида на лицето, биометрични таблици и технически лихвен процент;
- При придобиване право на пенсия между пенсионноосигурителното дружество и пенсионера се сключва пенсионен договор;
- Индивидуалната партида на пенсионер на универсален фонд е наследима;
- Когато размерът на пенсията е до 20% от социалната пенсия за старост, сумата се изплаща на пенсионера наведнъж или разсрочено при придобиване на правото.

II. ОСНОВНИ ПОЛОЖЕНИЯ ОТ ДЕЙСТВАЩАТА НОРМАТИВНА УРЕДБА, КОИТО СА В ПРОТИВОРЕЧИЕ С АКТЮЕРСКАТА НАУКА И С УСТАНОВЕНАТА ПРАКТИКА В СТРАНИТЕ С РАЗВИТИ ПЕНСИОННИ СИСТЕМИ

1. Запазване на индивидуалната партида и покриване на риска от дълголетие.

Предвид възприетия в страната ни модел на допълнителното пенсионно осигуряване чрез участие в капиталови пенсионни схеми с дефинирани вноски, съществуването на индивидуалната партида във фазата на натрупване е безспорно. При изплащане на пожизнена пенсия обаче запазването на индивидуалната партида се явява несъвместимо с общоприети актюерски принципи. Действащата нормативна уредба предвижда изплащането на пожизнени пенсии от универсален пенсионен фонд. Предоставянето на пожизнени пенсии по необходимост предполага поемане на риска от преживяване от страна на доставчика на продукта. Поради това понастоящем Кодексът за социално осигуряване предвижда формирането на пенсионен резерв за изплащане на пенсиите на лицата, преживели по-дълго от предварителните актюерски разчети. Съгласно действащата уредба този резерв се попълва от собствени средства на пенсионноосигурителното дружество и остатъка по партидата на починали пенсионери без наследници. Възприетият принцип на финансиране на пенсионния резерв не е адекватен за надлежно финансово обезпечаване на покриваните рискове. По правило покритието на риска от преживяване се осигурява чрез формирането на общ пул (фонд, технически резерви), в който се прехвърлят средствата на всички лица, сключили пенсионни договори. По този начин, с остатъка от средствата на пенсионери, починали преди достигането на средната продължителност на живота, се финансират плащанията към лицата, които са я надживели. Съобразно настоящата стойност на задълженията по сключените пенсионни договори, при необходимост пенсионноосигурителното дружество допълва пула и със собствени средства. Но при всички случаи създаването на общ пул предполага закриване на индивидуалната партида във фазата на изплащане, поради което не е възможно наследяване на тези средства след смъртта на пенсионера. Действащата уредба обаче предвижда запазване на индивидуалната партида и във фазата на изплащане и наследяване на остатъка от средствата по нея, което изключва формирането на такъв пул.

2. Запазване на индивидуалната партида и покриване на инвестиционния риск.

На следващо място запазването на индивидуалната партида е тясно свързано с друг основен риск, съпътстващ пенсионирането – инвестиционния риск. Понастоящем нормативната уредба не урежда изрично кой поема този риск. От една страна, във фазата на изплащане индивидуалната партида се запазва и в нея се отразяват всички резултати от инвестиционната дейност на фонда, както положителни, така и отрицателни. Това създава впечатлението, че пенсионерът поема инвестиционния риск, което на свой ред означава и

опасност от преждевременно изчерпване на средствата в индивидуалната партида в резултат на проявлението на този риск. От друга страна, пенсионноосигурителното дружество отговаря с активите си за изпълнението на задълженията си към осигурените лица и пенсионерите. То формира пенсионен резерв и обещава пожизнена пенсия, която е длъжно да изплаща до смъртта на пенсионера.

Така в ситуацията на запазване на индивидуалната партида, съчетано с покриване на риска от преживяване и несигурността относно проявлението на инвестиционния риск, на практика дружеството се явява изправено пред 2 алтернативи:

- да покрива със собствени средства риска от преживяване и инвестиционния риск, което го застрашава с изпадане в несъстоятелност, или
- да предлага на практика пенсионен договор без гаранции, като връща на пенсионера собствените му средства под формата на месечни плащания, изчислени въз основа на нисък лихвен процент и изключително висока продължителност на живота (така че самото дружество да носи минимален риск), което значително намалява размера на отпусканите пенсии.

3. Липса на разнообразие от пенсионни продукти.

Нормативната уредба предвижда изплащането на пожизнена пенсия от УПФ, тъй като изплащаната пенсия от държавното обществено осигуряване е пожизнена.

Натрупаните средства в индивидуалната партида на всяко осигурено лице са различни по размер, поради различни периоди на осигуряване във фондовете на ДЗПО и различна осигурителна база. Различният размер на акумулираните средства на осигурените лица при пенсиониране предполага разнообразие на предлагани пенсионни продукти, така че бъдещият пенсионен доход да бъде адекватен по размер и период на получаване, а също трябва да се имат предвид, и разходите за администриране.

Съществуващата регламентация може да бъде разширена, като се даде право на осигуреното лице да избере между изплащането на пожизнена пенсия, срочна пенсия или еднократно или разсрочено изплащане на цялата натрупана сума по индивидуалната партида, съобразно своите индивидуални потребности, имотно и здравословно състояние и други.

Действащата уредба дава право на наследниците на починал пенсионер да получат остатъка от средствата по неговата индивидуална партида. Същевременно изплащането на пожизнена пенсия от общ пул изключва възможността за запазване на индивидуалната партида и наследяване на средствата, натрупани в нея. Предлагането на по-широк кръг продукти ще даде повече възможности за осигуреното лице по отношение на наследяването на неговите пенсионни спестявания, в зависимост от конкретния вид плащане, който е избрало.

III. ПРЕГЛЕД НА ОСНОВНИТЕ ВИДОВЕ ПЕНСИОННИ ПРОДУКТИ, ИЗПЛАЩАНИ ОТ КАПИТАЛОВИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ

1. Еднократна сума

При този подход цялата стойност на натрупания пенсионен капитал се изплаща като еднократна сума при пенсиониране.

По отношение на административното удобство, извършването на еднократни плащания при пенсиониране е оправдано, когато пенсионният капитал е твърде малък, за да се отпусне пожизнена пенсия или да оправдае краткосрочните програмирани тегления.

По-сложни са авансовите еднократни плащания, т.е. плащанията преди пенсионирането. Пенсионният доход на осигуреното лице може да бъде намален чрез пълно или частично преждевременно изтегляне на капитала при различни обстоятелства преди пенсиониране, като например покупка на жилище, безработица, тежко заболяване и т.н. Текущото ни законодателство предвижда еднократно изплащане до 50 на сто от

средствата, натрупани по индивидуалната партида в УПФ и ППФ, при трайно намалена работоспособност над 89.99 на сто.

Еднократната сума може да се комбинира с други форми на пенсионни продукти при голям размер на натрупаните средства по индивидуалната партида.

2. Програмирани тегления

Програмираните тегления се състоят от поредица фиксирани или променливи плащания, при които пенсионерът тегли част от натрупания си капитал. Програмираните тегления не включват гаранции за дълголетие, които биха изисквали комплексни актюерски резерви и граници на платежоспособност. Те са финансово неусложнени и няма кръстосана субсидия от онези, които живеят само за кратко в пенсионна възраст, към тези, които живеят по-дълго от очакваната средна продължителност на живот. Програмираните тегления по този начин позволяват наследяване на натрупания капитал.

Програмираните тегления водят до относително стабилен годишен доход през целия живот на пенсионера. Сумата, която се изтегля всяка година, може да се изчисли в съответствие с предписана формула, може да се определи минимален или максимален лимит за сумата, която може да бъде изтеглена, а също така може да се определи минимален и максимален лимит за всяко годишно изтегляне, т.е. изтеглената сума трябва да попада в предписан диапазон.

3. Пожизнени пенсии

Натрупаните средства по индивидуалната партида на осигуреното лице (пенсионера) се изплащат периодично за остатъка от неговия живот.

Традиционните форми на пожизнените пенсии не позволяват наследяване на натрупания капитал.

Пожизнената пенсия се изчислява на база на натрупаната сума в индивидуалната партида на всяко лице към момента на пенсионирането му, технически лихвен процент и биометричните таблици на страната, валидни за съответната година.

Съществуват по-сложни продукти за пожизнени пенсии, във връзка със защитата на зависимите от пенсионера лица след смъртта му, защита от инфлация, инвестиционния риск и др.

Основните форми на пенсионни плащания могат да бъдат представени като комбинирани договори, което е сравнително добър начин за диверсификация на пенсионния доход. Всеки вариант има своите силни и слаби страни, а комбинираните договори предполагат оптимална комбинация от различните видове.

IV. РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА ПЕНСИОННИ ПРОДУКТИ, КОИТО ДА СЕ ИЗПЛАЩАТ ОТ ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ

1. Еднократна сума, платима на пенсионера наведнъж или разсрочено.

- Изплаща се в срокове според разпоредбите на действащото законодателство.
- Изплаща се, ако определеното месечно плащане на срочната професионална пенсия за ранно пенсиониране е по-малко от 20% от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал.1 от КСО или лицето не е упражнило правото си на ранно пенсиониране.

2. Срочна професионална пенсия за ранно пенсиониране.

- Изплаща се в срокове според разпоредбите на действащото законодателство.
- Размерът на пенсията се определя според натрупаните средства в индивидуалната партида, срокът и периодичността на получаване и технически лихвен процент;

- Срочната професионална пенсия за ранно пенсиониране се актуализира поне веднъж годишно и размерът ѝ е гарантиран;
- Изплаща се, ако изчисленото месечно плащане на срочната професионална пенсия за ранно пенсиониране е равно или по-голямо от 20% от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл.68, ал.1 от КСО.

3. Средствата по индивидуалната партида/сметка на пенсионера се наследяват.

V. РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА ПЕНСИОННИ ПРОДУКТИ, КОИТО ДА СЕ ИЗПЛАЩАТ ОТ УНИВЕРСАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ

1. Еднократна сума, платима на пенсионера наведнъж или разсрочено.

Изплаща се, ако месечното плащане на пожизнена пенсия за старост е по-малко от 20% от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл.68, ал.1 от КСО.

2. Програмирани тегления

- Изплаща се по избор на осигурените лица, ако месечното плащане на пожизнена пенсия за старост е между 20% и 50% включително от минималния размер на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл.68, ал.1 от КСО;

- Изплаща се за период, равен на очакваната средна продължителност на живот на възрастта на лицето при пенсиониране по чл. 68, ал.1 от КСО в годината, в която се отпуска пенсията;

- Размерът на програмираното теглене се определя според натрупаните средства в индивидуалната партида, срокът и периодичността на получаване и технически лихвен процент;

- Програмираното изтегляне се актуализира веднъж годишно.

- Средствата по индивидуалната партида /сметка на пенсионера се наследяват.

3. Пожизнена пенсия.

- Изплаща се, ако месечното плащане на допълнителната пожизнена пенсия за старост е над 20% от минималния размер на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл.68, ал.1 от КСО;

- Изплаща се за целия оставащ живот на лицето след навършване на възрастта по чл. 68, ал.1;

- По желание на осигуреното лице допълнителна пожизнена пенсия за старост може да се получава 1 година преди възрастта му по чл. 68, ал.1, ако индивидуалната партида на лицето позволява да се отпусне пенсия, не по-малка от 50% минималния размер на пенсия за осигурителен стаж и възраст според чл.68, ал.1 от КСО;

- Пожизнената пенсия се изплаща от специално създаден фонд за изплащане на пожизнени пенсии (ФИПП).

- ФИПП не трябва да се води в дялове, а само в пари, от което следва, че трябва да се обособи отделно от фонда с партидите на осигурените лица;

- ФИПП е обособена сметка в универсалния пенсионен фонд;

- Активите на ФИПП се инвестират консервативно;

- Оценката на активите и отразяването на доходността на ФИПП е месечно;

- Оценката на активите на ФИПП е по справедлива стойност;

- Разработва се ежегоден актюерски баланс на ФИПП.

В зависимост от резултата на актюерския баланс се вземат следните решения:

- Дефицит – покрива се от специално създаден резерв в ПОД за целите на управление на биометричния риск (Резерв за Управление на Биометричния Риск).

- Излишък:

- Сценарий 1 – излишък над 105%: сумата над 105% се прехвърля в РУБР
- Сценарий 2 – излишък между 100 и 105%: сумата остава във ФИПП, освен в случаите, когато в предходни периоди средства от РУБР са използвани за покриване на дефицит до размера на тези средства.

- При подписване на пенсионния договор с осигуреното лице, за нуждите на изчисляване на 1-вата пенсия, ПОД гарантира brutния размер на капитала (сумата от осигурителните вноски за целия период на осигуряване).

- Източник на средствата за гаранция на капитала на осигурените лица е резервът за гарантиране на минималната доходност в размер на 1% от активите на УПФ и ФИПП.

- Въвеждане на гарантиран минимален размер на пожизнената пенсия от УПФ – за сметка на ПОД с източник резерв за гарантиране на минималната доходност.

- Изчисляване на гарантиран размер на пожизнена пенсия от УПФ – **на база само на гарантирания капитал**, технически лихвен процент – 0% и биометричните коефициенти, валидни за конкретната година.

- Гарантираният размер на пожизнената пенсия се записва в пенсионния договор на всяко лице.

Актуализиране на пожизнената пенсия:

- Не по-малко от веднъж годишно, след изтичане на 12 месеца от отпускане на първата пенсия;

- Актуализира се частта от пенсията над гарантирания ѝ размер;

- Актуализацията може да бъде в посока на повишение или понижение на частта от пенсията над гарантирания размер;

- Актуализацията се извършва на база на постигнатата доходност от управление на средствата на ФИПП.

- Актуализацията се извършва с еднакъв % за всички пенсионери, но на база размера на пенсията на всяко от лицата и техническия лихвен %, който е приложен за изчисляване на 1-вата пенсия на всяко лице.

Размер на актуализацията:

Не по-малко от 50% от разликата между действително реализираната доходност от управлението на ФИПП и техническия лихвен % на всеки пенсионер.

Размер на таксата за ПОД във фазата на изплащане:

10% от реализираната доходност от управлението на ФИПП.